

ZDZISŁAW NIEDBAŁA

RADA NADZORCZA W SYSTEMIE ORGANÓW SPÓŁDZIELNI

Ustawowe definicje spółdzielni do podstawowych cech charakteryzujących te organizacje zaliczają w pierwszym rzędzie ich dobrowolny i zrzeszeniowy charakter oraz zasadę samorządnego działania. Czynił tak art. 1 ustawy z 17 II 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach¹, a powyższe elementy definicji spółdzielni zawiera również art. 1 ustawy z 16 IX 1982 r. prawo spółdzielcze². Istotnymi przejawami samorządności spółdzielni są ustawowe wymogi kreowania wszystkich jej organów na drodze wyboru oraz ich odwołania przez dokonujący wyboru organ, a ponadto kolegialność struktury i funkcjonowania wszystkich organów spółdzielczych³. Dotyczy to zarówno organów ustawowych (koniecznych), jak również organów fakultatywnych spółdzielni, a więc przewidzianych jedynie w statutach poszczególnych spółdzielni.

Stosownie do art. 35 § 1 pr. spół. jednym z koniecznych organów każdej spółdzielni jest rada nadzorcza. Prawo spółdzielcze z 1982 r. wprowadziło pewne znaczące zmiany w sposobie dokonania wyboru rady W stosunku do unormowania przewidzianego w ustawie z 1961 r. Uprzednią, wyłączną właściwość walnego zgromadzenia⁴ zastąpiono możliwością statutowego powierzenia wyboru rady również zebraniom grup członkowskich. W praktyce zatem w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie stosownie do art. 35 § 1 pkt 4 i art. 59 pr. spół. zastąpione zostanie przez zebranie przedstawicieli (stosownie do postanowień statutu) ten ostatni organ lub zebrania grup członkowskich dokonują wyboru rady nadzorczej. Przepisy prawa spółdzielczego nie wskazują, w których spółdzielniach walne zgromadzenie winno być zastąpione przez zebranie przedstawicieli, a więc kiedy powstają przesłanki do funkcjonowania zebrań grup członkowskich. Na gruncie chociażby dotychczasowej praktyki

¹ Dz. U. 1961, nr 12, poz. 61.

² Dz. U. 1982, nr 30, poz. 210 z późniejszymi zmianami.

³ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1966, s. 18.

⁴ Por. art. 34 § 1 pkt 1 ustawy z 17 II 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach oraz art. 33 teże ustawy, który ustalał zasady zastępowania walnego zgromadzenia przez zebranie przedstawicieli.

zdaje się nie ulegać wątpliwości, że o potrzebie takiej zmiany powinna przesądzać liczba członków danej spółdzielni. Praktyczne względy natury organizacyjno-technicznej mogą utrudniać, a niekiedy wręcz uniemożliwiać realizowanie bezpośredniej demokracji spółdzielczej w formie walnego zgromadzenia⁵. Obowiązujące przepisy odsyłając do postanowień statutowych rozstrzygnięcie właściwości wyboru rady nadzorczej przez zebranie przedstawicieli lub zebrania grup członkowskich nie wskazują na żadne kryteria powierzenia jednemu z tych organów kompetencji wyboru. Uchwalanie statutu oraz zmian jego treści należy do wyłącznych uprawnień zebrania przedstawicieli, ale wyboru przedstawicieli dokonują zebrania grup członkowskich⁶. Możliwe jest zatem zobowiązanie przedstawicieli przez ich zebrania grup członkowskich do statutowego powierzenia grupom kompetencji wyboru rady nadzorczej spółdzielni. Wybór rady przez zebrania grup członkowskich zdaje się bardziej odpowiadać zasadom demokracji wewnątrzspółdzielczej poprzez praktyczne powierzenie aktu wyboru wszystkim członkom spółdzielni. Za taką koncepcją wyboru przemawia też reprezentatywność wybranej rady nadzorczej. Trudno jednak nie dostrzec potencjalnego przynajmniej niebezpieczeństwa swoistego partykularyzmu w działaniach poszczególnych członków rady poczuwających się do odpowiedzialności wyłącznie wobec „swojego” zebrania grupy członkowskiej.

Z uwagi na kolegialny charakter rady nadzorczej organ ten winien składać się z co najmniej trzech członków spółdzielni. Ustawa nie limituje natomiast górnej granicy składu członkowskiego rady pozostawiając to ustaleniom statutowym. Na gruncie prawa spółdzielczego straciły oczywiście moc obowiązującą zasady statutowe centralnych związków spółdzielczych wyznaczające uprzednio liczebność rad nadzorczych w niektórych typach spółdzielni. Ze względu na charakter podstawowej funkcji rady, a więc wykonywanie kompetencji kontrolno-nadzorczych — ustawa wprowadza zakazy łączenia członkostwa w radzie z określonymi stanowiskami kierowniczymi w spółdzielni. Art. 56 § 1 pr. spół. wyklucza dopuszczalność łączenia członkostwa w radzie i zarządzie tej samej spółdzielni. Natomiast art. 57 pr. spół. pozbawia biernego prawa wyborczego do rady nadzorczej: kierownika spółdzielni oraz kierowników wyodrębnionych gospodarczo i organizacyjnie zakładów spółdzielczych. Z biernego prawa wyborczego nie korzystają również osoby pozostające w związku małżeńskim, spokrewnione lub spowinowacane z członkami zarządu lub kierownikiem spółdzielni lub kierownikami zakładów spółdzielczych⁷.

⁵ O innych przyczynach W. Jastrzębski, *Problematyka prawna struktury dużych spółdzielni*, Warszawa, 1079, s. 57 i n.

⁶ Por. art. 38 § 1 pkt 9 oraz art. 59 § 2 pkt 1 pr. spół.

⁷ Chodzi tu o pokrewieństwo lub powinowactwo w linii prostej i w drugim stopniu w linii bocznej.

Prawo spółdzielcze nie przewiduje żadnych innych ograniczeń biernego prawa wyborczego do rady nadzorczej, ani też nie upoważnia do ich kreowania na drodze postanowień statutowych. Z tego też względu należy uznać za sprzeczne z prawem postanowienia tych statutów spółdzielczych, które znacznie szerszy krąg członków pozbawiają biernego prawa wyborczego do rady. Zwykle dotyczy to członków spółdzielni zajmujących stanowiska kierownicze, inne jednak niż określa art. 53 § 2 pr. spół. (np. kierownicy wydziałów, działów itp. wewnętrznych jednostek organizacyjnych). Bezpośredni nadzór i kontrolę nad pracą tej kadry kierowniczej sprawuje bądź zarząd, bądź kierownik spółdzielni lub zakładu spółdzielczego jako kierownicy zakładu pracy w rozumieniu kodeksu pracy⁸. Stąd też uchwała walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli), zarówno kształtująca treść statutu, jak i podjęta w trybie zwykłym, może być sądownie zaskarżona jako niezgodna z prawem przez każdego członka spółdzielni lub przez zarząd centralnego związku spółdzielczego⁹.

Statut spółdzielni może przewidywać członkostwo spółdzielni wyłącznie dla osób prawnych lub dopuszczać członkostwo osób prawnych i fizycznych. W obu tych sytuacjach znajduje zastosowanie art. 45 § 2 pr. spół. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli członkiem spółdzielni jest osoba prawna, do rady może być wybrana osoba nie będąca członkiem spółdzielni, wskazana przez osobę prawną. Przepisy ustawy z 17 II 1961 r. oraz odnoszące się do nich piśmiennictwo posługiwały się pojęciem pełnomocnika osoby prawnej wybieranego do składu rady¹⁰. Prawo spółdzielcze z 1982 r. słusznie zrezygnowało z powyższego pojęcia na rzecz osoby fizycznej wskazanej przez osobę prawną — członka spółdzielni. Trafnie bowiem zwraca się uwagę, że członek rady nadzorczej „wskazany” przez osobę prawną nie składa w jej imieniu oświadczeń woli, a nadto on, a nie osoba prawna ponosi odpowiedzialność za czyny i zaniedbania jako członek organu spółdzielni¹¹. Art. 45 § 4 pr. spół. zobowiązuje spółdzielnię do statutowego określenia kadencji rady nadzorczej. Obowiązku takiego nie przewidywała ustawa z 1961 r., ale w praktyce powinność ta wynikała dla spółdzielni z mocy wiążących je zasad statutowych centralnych związków spółdzielczych¹². Nie ma ustawowych przes-

⁸ W sprawie kierownika spółdzielni oraz kierowników wyodrębnionych gospodarczo i organizacyjnie zakładów spółdzielczych por. Z. Niedbała, *Odpowiedzialność spółdzielczej kadry kierowniczej*, w: *Pracownicza odpowiedzialność kadry kierowniczej*, Wrocław 1985, s. 49 i n.

⁹ Por. art. 42 § 2 oraz art. 43 pr. spół.

¹⁰ Por. art. 40 § 3 ustawy z 17 II 1961 r. oraz L. Stecki, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1979, s. 81.

¹¹ Szerzej w tej sprawie M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 1985, s. 121 - 122.

¹² W. Jastrzębski, *Problematyka prawna*, s. 82.

kód do stosowania w spółdzielniach tzw. systemu rotacyjnego, a więc corocznego upływu kadencji określonej części członków rady nadzorczej i równoczesnego wyboru takiej samej ilości nowych jej członków. Trudno natomiast zgodzić się z poglądem dopuszczającym możliwość statutowego ustanowienia zakazu pełnienia funkcji członka rady przez większą ilość kadencji niż określona w statucie. Prawo spółdzielcze nie zawiera takiego ograniczenia, nie odsyła też w tej mierze do rozwiązań statutowych. Pogląd powyższy oparty jest na przeświadczeniu, iż „postanowienie statutowe tej treści ogranicza wprawdzie korzystanie z biernego prawa wyborczego przez poszczególnych członków, nie koliduje jednak z zasadą równości członkowskiej, gdyż ograniczenia mają charakter ogólny i dotyczą wszystkich członków znajdujących się w tej sytuacji”¹³. Ograniczenie istotnych uprawnień organizacyjnych dla członków spółdzielni jest możliwe, ale jedynie na mocy wyraźnych przepisów ustawowych. Sądzę, że warto w tym miejscu odwołać się do art. 15 ust. 3 ustawy z 25 IX 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego¹⁴, zawierającego zakaz pełnienia funkcji członka rady pracowniczej bez przerwy dłużej niż dwie kadencje. W razie braku takiego ustawowego zakazu nie byłoby podstaw do jego wprowadzania na mocy postanowień statutu samorządu załogi.

Członkostwo w radzie nadzorczej spółdzielni jest funkcją społeczną, z racji której nie przysługują żadnemu z członków tego organu jakiegokolwiek dodatkowe uprawnienia majątkowe lub organizacyjne w porównaniu z innymi członkami spółdzielni. Nie ma już dziś wątpliwości, że członkiem rady nadzorczej może być również pracownik spółdzielni, o ile oczywiście ze spółdzielnią łączy go równocześnie stosunek członkostwa. Sytuacja taka jest oczywiście regułą w spółdzielniach pracy, a może mieć miejsce we wszystkich innych spółdzielniach z wyjątkiem tych, których członkostwo jest wyłącznie zastrzeżone dla osób prawnych. Status pracowniczy członka rady wiąże się z wykonywaniem przez niego pracy w warunkach podporządkowania spółdzielni jako zakładowi pracy, przy czym personifikatorem podmiotu zatrudniającego jest zarząd lub kierownik spółdzielni. Wobec tych podmiotów rada nadzorcza pełni natomiast funkcje nadzorczo-kontrolne. Z tego też względu nieodzowne jest zapewnienie pracownikom-członkom rady nadzorczej niezbędnej niezależności w wykonywaniu ich funkcji członków organu spółdzielni. Prawne gwarancje takiej niezależności przewidywała zarówno ustawa z 1961 r., jak i obecnie obowiązujące prawo spółdzielcze. Przepis art. 40 § 5 ustawy z 1961 r. przewidywał, że członkowi rady nie można wypowiedzieć stosunku pracy ani zmienić warunków pracy na gorsze, chyba że członek rady wyraził na to zgodę. Rozwiązanie takie w istocie rzeczy

¹³ R. Bierzanek, *Prawo spółdzielcze w zarysie*, Warszawa 1984, s. 214.

¹⁴ Dz. U. 1981, nr 24, poz. 123.

wykluczało możliwość wypowiedzenia definitywnego lub zmieniającego. Wyrażenie bowiem zgody przez członka rady prowadziło do rozwiązania umowy w drodze porozumienia lub zmiany treści stosunku pracy na podstawie porozumienia stron. Art. 45 § 6 pr. spół. zezwala na wypowiedzenie umowy o pracę albo warunków pracy lub płacy członkowi rady nadzorczej tylko w przypadkach, w których kodeks pracy dopuszcza dokonanie takiej czynności w stosunku do członka zakładowego organu związku zawodowego. Na mocy ustawy z 24 VII 1985 r. o zmianie ustawy o związkach zawodowych i niektórych innych ustaw określających uprawnienia związków zawodowych¹⁵ zakres ochrony trwałości stosunków pracy członków rad nadzorczych określają przepisy znowelizowanej ustawy z 8 X 1982 r. o związkach zawodowych¹⁶. W świetle powołanych przepisów spółdzielnia nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę z pracownikiem będącym członkiem rady nadzorczej w czasie trwania kadencji oraz w okresie roku po jej ustaniu. Nie dotyczy to oczywiście sytuacji upoważniających do rozwiązania umowy bez wypowiedzenia, a więc określonych w art. 52 i 53 kodeksu pracy. W okresie kadencji, jak i w rok po jej ustaniu niedopuszczalne jest również wypowiedzenie warunków pracy lub płacy członka rady nadzorczej na jego niekorzyść, chyba że jest to konieczne z powodów określonych w art. 43 § 1 kodeksu pracy. Pewne wątpliwości może budzić dopuszczalność wypowiedzenia warunków pracy lub płacy członkowi rady nadzorczej w spółdzielni pracy. Przyczyny uzasadniające wypowiedzenie spółdzielczej umowy o pracę taksatywnie wyznacza art. 184 § 1 pr. spół. Są to jednak przyczyny w nieco szerszym zakresie umożliwiające dokonanie wypowiedzenia zmieniającego niż czyni to art. 43 § 1 kodeksu pracy. Z tego też względu, jak i z uwagi na wyraźne odesłanie w art. 45 § 6 pr. spół. do rozwiązań kodeksowych należy przyjąć, że te ostatnie mają również zastosowanie wobec członków rady nadzorczej w spółdzielniach pracy. Potwierdza to również znowelizowana ustawa związkowa, w świetle której zasady ochrony trwałości stosunku pracy członków zakładowych organów związkowych dotyczą również zatrudnionych na podstawie spółdzielczej umowy o pracę¹⁷. Istotnym novum prawa spółdzielczego jest objęcie identyczną ochroną prawną członków rad nadzorczych zatrudnionych na innej podstawie niż umowa o pracę. Chodzi tu o świadczących pracę na podstawie tzw. niepracowniczych stosunków zatrudnienia¹⁸. Chodzi tu przede wszystkim o członków spółdzielni, a zarazem członków jej rady nadzorczej zatrudnianych w oparciu o umowę o pracę nakładczą, umowę

¹⁵ Dz. U. 1985, nr 35, poz. 162.

¹⁶ Dz. U. 1982, nr 32, poz. 216 z późniejszymi zmianami.

¹⁷ Zwraca na to uwagę M. Gersdorf, *O nowych rozwiązaniach w prawie spółdzielczym*, Warszawa 1983, s. 27.

¹⁸ W sprawie tej szerzej J. Jończyk, *Prawo pracy*, Warszawa 1984, s. 149 - 150.

o dzieło oraz umowę zlecenia. Zatrudnianie na powyższych podstawach prawnych występuje przede wszystkim w spółdzielniach pracy, chociaż zastosowanie głównie umowy o pracę nakładczą może mieć miejsce również w innych typach spółdzielni¹⁹.

Pełnienie funkcji członka rady nadzorczej wiąże się nie tylko ze szczególną ochroną ich statusu pracowniczego, ale również z koniecznością ponoszenia konsekwencji organizacyjnych oraz materialnych z tytułu nieprawidłowego wykonywania przyjętych obowiązków. Jak już wspomniano, członkowie rady nadzorczej z tytułu pełnionej funkcji nie są zwolnieni z jakichkolwiek obowiązków wobec spółdzielni, które ciążyą na całej społeczności członkowskiej. Stąd też mają wobec nich identyczne zastosowanie sankcje odpowiedzialności organizacyjnej w postaci wykluczenia lub wykreślenia przewidziane w statucie spółdzielni. Zastosowanie wobec członka rady takiej sankcji organizacyjnej równocześnie pozbawia go członkostwa w radzie, o ile oczywiście wcześniej nie został odwołany z tej funkcji przez właściwy organ spółdzielni²⁰. Straciły zatem podstawę wyrażane niekiedy na tle ustawy z 1961 r. poglądy o konieczności poprzedzenia aktu wykluczenia członka rady ze spółdzielni uchwałą walnego zgromadzenia o odwołaniu go ze składu rady²¹.

Mandat członka rady nadzorczej wygasa z chwilą upływu statutowo określonej kadencji. Prawo spółdzielcze dopuszcza sankcję organizacyjną odwołania członka rady przed upływem kadencji, art. 45 § 5 pr. spół. wymaga jednak, aby uchwała odwołująca członka rady podjęta była większością 2/3 głosów przez organ, który go wybrał. Wspomniany przepis nie określa jakichkolwiek przyczyn, które powinny uzasadniać akt odwołania członka rady. Swobodna decyzja organu odwołującego, brak wymogu jej uzasadnienia wyklucza zatem możliwość poddania jej kontroli sądowej²². W przypadku jednak odwołania członka rady nadzorczej przez walne zgromadzenie, o ile uchwałą w tym przedmiocie podjęto z naruszeniem art. 41 § 1 pr. spół., można chyba uznać dopuszczalność jej sądowego zaskarżenia. Przyjmując taką ewentualność prawo zaskarżenia uchwały przysługiwałoby każdemu członkowi spółdzielni, w tym i odwołanemu członkowi rady (art. 42 § 2 pr. spół.) oraz na podstawie art. 43 pr. spół. — zarządowi właściwego centralnego związku spółdzielczego. Nie ma wątpliwości, że w przypadku odwołania członka rady przez walne zgromadzenie lub zebranie przedstawicieli brak podstaw i oczywiście możliwości zakwestionowania odwołania na drodze postępowania wewnątrz-

¹⁹ Por. art. 201, 202 i 203 pr. spół.

²⁰ B. Słotwiński, *Zagadnienia prawne samorządu spółdzielni*, Warszawa 1973, s. 87 oraz Z. Niedbała, *Odpowiedzialność*, s. 42.

²¹ Poglądy te omawia i krytycznie ocenia R. Bierzanek, *Prawo spółdzielcze*, s. 211-212.

²² M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*. 1985, s. 122.

spółdzielczego. Czy jednak jest identycznie wówczas, gdy organem odwołującym członka rady było zebranie grupy członkowskiej? Wątpliwość powyższa ma sens tylko wówczas, gdy statut spółdzielni na mocy art. 34 pr. spół. objął postępowaniem wewnątrzspółdzielczym również inne sprawy niż wynikające ze stosunku członkostwa. W omawianej sytuacji chodzi o ewentualne objęcie postępowaniem wewnątrzspółdzielczym odwołań od uchwał zebrań grup członkowskich do zebrania przedstawicieli m. in. w sprawie odwołania członka rady nadzorczej. Na gruncie ustawy sprawa jest co najmniej kontrowersyjna, a z praktycznego punktu widzenia dopuszczenie takiej możliwości mało przydatne i nieprzekonywujące.

Niezależnie od sankcji organizacyjnych członkowie rady nadzorczej ponoszą odpowiedzialność materialną za zawinione spowodowanie szkody w majątku spółdzielni. Jest to zatem odpowiedzialność w stosunku do spółdzielni, a nie wobec jej kontrahentów lub członków²³. Wskazuje na to wyraźnie art. 58 § 1 pr. spół. stanowiący, że członek rady winny czynu lub zaniedbania, przez które spółdzielnia poniosła szkodę, odpowiada za nie osobiście. Na tle powołanego przepisu godne odnotowania wydają się dwa istotne elementy. Pierwszy z nich to charakterystyczne dążenie w kierunku zindywidualizowania odpowiedzialności członków rady nadzorczej, przy równoczesnym silnym eksponowaniu zasady kolegialności działania tego organu. Drugim charakterystycznym elementem jest przenoszenie zasad odpowiedzialności kompensacyjnej członków rady nadzorczej z reżimu cywilnoprawnej odpowiedzialności kontraktowej na grunt zasad pracowniczej odpowiedzialności materialnej. Potwierdza to wyrażony już w nauce prawa pracy pogląd o zasadności i celowości poddania odpowiedzialności odszkodowawczej osób pełniących funkcje społeczne regułom materialnej odpowiedzialności pracowników²⁴. Na gruncie prawa spółdzielczego znalazło to odzwierciedlenie w art. 58 § 2, zgodnie z którym do odpowiedzialności członków rady mają odpowiednie zastosowanie przepisy kodeksu pracy o odpowiedzialności materialnej pracowników. Jak już wspomniano, członkowie rady nadzorczej są w każdym razie członkami spółdzielni²⁵, a niekiedy łączy ich ze spółdzielnią również więź stosunku pracy. W tym ostatnim przypadku nie ma trudności w ustaleniu wysokości odszkodowania przewidzianego w art. 119 § 1 kodeksu pracy. Natomiast w stosunku do nie zatrudnionych w spółdzielni członków rady nadzorczej wysokość odszkodowania odpowiada

²³ Podkreślano to już pod rządą ustawy z 17 II 1961 r.; H. Popiołek, *Stanowisko prawne członków rady i zarządu spółdzielni*, Warszawa 1970, s. 151.

²⁴ W. Sanetra, *O pojęciu i zakresie odpowiedzialności pracowniczej*, w: *Odpowiedzialność pracownicza*, Wrocław 1984, s. 9 - 10.

²⁵ Wyjątek od tej zasady może mieć miejsce tylko w warunkach określonych w art. 45 § 2 pr. spół.

kwocie sześciokrotnego najniższego wynagrodzenia miesięcznego pracowników zatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy²⁶.

Przedstawione elementy statusu prawnego członków rady nadzorczej są w głównej mierze zdeterminowane charakterem funkcji spełnianych przez ten organ w spółdzielni. Funkcje te, chociaż nie w stopniu wyczerpującym, określa art. 44 pr. spół. zaliczając do nich sprawowanie kontroli i nadzoru nad działalnością spółdzielni. Literalne brzmienie powołanego przepisu mogłoby jednak sugerować nadrzędny sposób usytuowania rady wobec działań wszystkich innych organów i podmiotów, które łącznie składają się na działalność spółdzielni. Wniosek taki byłby oczywiście bezzasadny. Zasada samorządności spółdzielni i demokracji wewnątrzspółdzielczej zakłada powierzenie bezpośrednio członkom, a wyjątkowo wybranym przez nich przedstawicielom roli decydującej w sprawach spółdzielni. Stanowisko takie konsekwentnie wyrażała ustawa z 1961 r., jak również czyni to art. 36 § 1 pr. spół. wskazując, iż walne zgromadzenie jest najwyższym organem spółdzielni. Nieodzowne jest zatem podjęcie próby ustalenia relacji pomiędzy kompetencjami walnego zgromadzenia a kompetencjami rady nadzorczej spółdzielni. Chodzi o relacje pomiędzy kompetencjami, a nie hierarchicznie usytuowanymi organami spółdzielni. Każdy bowiem organ spółdzielni może działać tylko w granicach jego ustawowego oraz statutowego umocowania²⁷. W świetle tego założenia nie można przyjąć, że walne zgromadzenie jest organem hierarchicznie nadrzędnym, a rada nadzorcza organem bezpośrednio podporządkowanym. Niewątpliwa jest natomiast zależność czy chociażby wpływ szeregu kompetencji walnego zgromadzenia na realizację kompetencji rady nadzorczej. W sposób najbardziej widoczny ilustruje to konfrontacja art. 38 § 1 pkt 1 oraz art. 46 § 1 pkt 1 pr. spół. Pierwszy z powołanych przepisów przyznaje walnemu zgromadzeniu prawo uchwalania kierunków rozwoju działalności społeczno-gospodarczej i społecznowychowawczej. Natomiast art. 46 § 1 pkt 1 pr. spół. przyznaje radzie nadzorczej kompetencję uchwalania planów gospodarczych oraz programów działalności społecznowychowawczej. Zgodnie z art. 69 pr. spół. spółdzielnia prowadzi działalność gospodarczą na podstawie planów opracowanych samodzielnie. Potwierdzeniem samodzielności spółdzielni w sferze działalności planistycznej są rozwiązania prawne ustawy z 26 II 1982 r. o planowaniu społeczno-gospodarczym²⁸, odnoszące się do wszystkich jednostek

²⁶ Dotyczy to również członków zarządu; w tej sprawie szerzej Z. Niedbała, *Sytuacja prawna członków zarządu spółdzielni w świetle prawa spółdzielczego*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1985, z. 2, s. 58 - 99.

²⁷ Koncepcję hierarchicznego układu organów spółdzielni zaprezentował B. Słotwiński, *Zagadnienia prawne*, s. 271 i n.; o zależnościach pomiędzy kompetencjami organów St. Grzybowski, *Prawo spółdzielcze w systemie porządku prawnego*, Warszawa 1976, s. 178-179.

²⁸ Dz. U. 1982, nr 7, poz. 51 z późniejszymi zmianami.

gospodarki uspołecznionej. Samodzielność spółdzielni w sferze planowania jest samodzielnością w stosunku do zewnętrznych podmiotów, a więc centralnego związku spółdzielczego i terenowych organów administracji państwowej. Nie jest to natomiast autonomia uchwalającej plan gospodarczy rady nadzorczej spółdzielni. Organ ten ustalając treść planu jest związany treścią kierunkowych ustaleń uchwalonych przez walne zgromadzenie spółdzielni. Uchwała rady nadzorczej ustalająca plan gospodarczy spółdzielni o treści nie respektującej kierunkowych założeń walnego zgromadzenia może być zakwestionowana przez każdego członka spółdzielni w drodze wniosku zgłoszonego na najbliższym walnym zgromadzeniu. Walne zgromadzenie nie jest wprawdzie władne do uchylenia uchwały rady nadzorczej, ale może do tego organu skierować uchwałę zawierającą zalecenie dokonania stosownej zmiany treści planu. W wypadkach skrajnych nie można też wykluczyć wniosku o odwołanie członka (członków) rady nadzorczej przed upływem kadencji²⁹. Walnemu zgromadzeniu przysługuje też wobec rady spółdzielni kompetencja kontrolna w formie rozpatrywania sprawozdań przedstawianych przez radę. Uchwała walnego zgromadzenia dotycząca sprawozdania rady może zawierać dezaprobatę dla działalności tego organu lub jego poszczególnych członków. Najwyższy organ spółdzielni nie może jednak z tego tytułu podjąć w toku tego samego posiedzenia uchwały o odwołaniu członka lub członków rady. Nieuzasadnione na gruncie prawa spółdzielczego są bowiem analogie do instytucji absolutorium udzielanego członkom zarządu i związanej z odmową udzielenia absolutorium możliwością podjęcia kolejnej uchwały odwołującej członka zarządu³⁰. Przepis art. 49 § 4 pr. spół. zawiera bowiem jedyny dopuszczalny wyjątek od zasady wyrażonej w art. 41 § 1 pr. spół.

Sporo wątpliwości, szczególnie na gruncie praktyki, może stwarzać regulacja prawna zawarta w art. 38 § 1 pkt 5 oraz art. 46 § 1 pkt 3 pr. spół. Wspomniane przepisy identyczną kompetencję obejmującą prawo podjęcia uchwały o zbyciu zakładu przyznają zarówno walnemu zgromadzeniu, jak i radzie nadzorczej. W piśmiennictwie przyjmuje się, że uchwała rady w powyższej sprawie ma jedynie charakter wstępny, a wyłączną podstawą dla zarządu do dokonania stosownej czynności prawnej jest dopiero uchwała walnego zgromadzenia³¹. Aprobując powyższy pogląd wypada jednak dodać, że ewentualny brak uchwały rady nadzorczej w kwestii zbycia zakładu, o ile taką podjęło walne zgromadzenie, nie stanowi przeszkody do zawarcia przez zarząd umowy sprzedaży.

²⁹ Podobnie jak i w innych przypadkach, odwołanie członka rady wymagać będzie kwalifikowanej większości 2/3 walnego zgromadzenia.

³⁰ W tej sprawie Z. Niedbała, *Sytuacja prawna*, s. 52 - 53.

³¹ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, 1985, s. 127.

Walnemu zgromadzeniu przysługuje prawo rozpatrywania w postępowaniu wewnątrzspółdzielczym odwołań od uchwał rady nadzorczej. Kompetencja walnego zgromadzenia określona w art. 38 § 1 pkt 8 oznacza instancyjne podporządkowanie rady w ramach postępowania toczącego się w ramach wewnętrznych spółdzielni. Nie przeczy to uprzednio przyjętemu założeniu braku hierarchicznego usytuowania pomiędzy organami spółdzielni. Sferą postępowania wewnątrzspółdzielczego objęte są bowiem sprawy wynikające ze stosunku członkostwa. W zakresie tych spraw chodzi o możliwość „przeprowadzenia *ad casum* pewnej korektury pierwotnych, podstawowych zakresów umocowania organów, nie przekształcając natomiast żadnego organu w organ rozstrzygający cudzą sprawę”³². Należy jednak zaznaczyć, że na mocy art. 34 pr. spół. statut może objąć postępowaniem wewnątrzspółdzielczym również inne sprawy między członkiem a spółdzielnią niż wynikające ze stosunku członkostwa. Statutowe rozszerzenie obszaru spraw, które mogą być rozpatrywane na drodze postępowania wewnątrzspółdzielczego, nie zmienia ustalonego ustawowo i statutowo zakresu umocowania walnego zgromadzenia i rady nadzorczej. Funkcja korekcyjna walnego zgromadzenia wobec uchwał rady w trybie postępowania wewnątrzspółdzielczego służy potrzebie integracji społeczności członkowskiej, a poprzez to wzmocnieniu samorządności korporacji spółdzielczej. Wspomniana funkcja jest też zarazem jednym z elementów uzasadniających ustawowe usytuowanie walnego zgromadzenia w roli najwyższego organu spółdzielni.

Zadania rady w ramach jej podstawowej funkcji nadzorczo-kontrolnej nad działalnością spółdzielni w istocie rzeczy skupiają się na działalności zarządu. Świadczą o tym przykładowo określone w art. 46 § 1 pkt 2 pr. spół. kierunki najbardziej pożądanej aktywności nadzorczo-kontrolnej rady spółdzielni. Obejmują one m. in. kontrolę sposobu załatwiania przez zarząd wniosków organów spółdzielni i poszczególnych jej członków. Ranga ustaleń pokontrolnych rady jest szczególnie istotna w warunkach powierzenia przez statut temu organowi kompetencji powoływania i odwoływania członków zarządu (art. 49 § 2 pr. spół.). Wprawdzie odwołanie członka zarządu nie wymaga uzasadnienia, lecz w praktyce spółdzielczej u podłoża takiej decyzji zwykle mają miejsce okoliczności stwierdzone w toku badań kontrolnych. Pozycja rady nadzorczej wobec zarządu, a ściślej — jego członków, ulega wzmocnieniu w przypadku statutowego wyposażenia rady w kompetencję zawieszania w czynnościach członków zarządu, których działalność jest sprzeczna z przepisami prawa lub statutu. Wprawdzie art. 50 § 1 pr. spół. przewiduje, że dotyczy to członków zarządu wybieranych przez walne zgromadzenie, to *a maiori ad minus* kompetencja zawieszania członków zarządu obejmuje

³² Ibidem, s. 82.

również tych, którzy zostali wybrani przez radę nadzorczą³³. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że uprawnienie rady do odwoływania oraz zawieszania w czynnościach dotyczy poszczególnych członków, a nie zarządu jako organu spółdzielni. W skrajnym przypadku rada nadzorcza może skorzystać z powyższych kompetencji wobec wszystkich członków zarządu, ale nie zmienia to wymogu indywidualizacji tych czynności.

Relacje pomiędzy radą nadzorczą a zarządem wykazują również szereg cech nadrzędności instancyjnej rady. Chodzi tu oczywiście o swoisty podział ról pomiędzy organami spółdzielni pozwalający w trybie wewnętrznym na załatwienie spraw pomiędzy spółdzielnią a jej członkami. Postępowanie wewnątrzspółdzielcze w zależności od rozwiązań statutowych jest bądź jedno- bądź dwuinstancyjne. Zgodnie bowiem z art. 32 § 1 pr. spół. do regulacji statutowej należy ustalenie zasad i trybu postępowania wewnątrzspółdzielczego. Relacje instancyjne pomiędzy radą nadzorczą a zarządem zachodzą wówczas, gdy na mocy postanowień statutu w pierwszej instancji za spółdzielnię w sprawach wynikających ze stosunku członkostwa³⁴ występuje zarząd. W umownym znaczeniu rada nadzorcza występuje wobec zarządu w roli organu „wyższego stopnia”, wykonując czynności określone w art. 46 § 1 pkt 6 pr. spół., a więc rozpatrując skargi na działalność zarządu. Postępowanie wywołane wniesieniem skargi na zarząd do rady nadzorczej nie należy do obszaru spraw rozpatrywanych w trybie postępowania wewnątrzspółdzielczego. Pojęcie skargi należy odnieść do określenia zawartego w art. 227 KPA, który przykładowo określa przedmiot tej czynności prawnej. Na gruncie spółdzielczym przedmiotem skargi mogą być wszelkie nieprawidłowości w organizacji i działaniu zarządu, a wnoszącym skargę zarówno członek spółdzielni, jej pracownik nie będący członkiem, jak i inna osoba³⁵. Odębność postępowania wewnątrzspółdzielczego od postępowania skargowego nie oznacza jednak braku pomiędzy nimi żadnych związków. Należy podzielić pogląd, że np. zwłoka w podjęciu decyzji w ramach postępowania wewnątrzspółdzielczego uzasadnia wystąpienie ze skargą do właściwego organu spółdzielczego w trybie przepisów kpa dotyczących skarg³⁶.

W stosunku rady nadzorczej do zarządu można też dostrzec szereg elementów tzw. nadrzędności decyzyjnej, a więc uzależnienia treści de-

³³ R. Bierzanek, *Prawo spółdzielcze*, s. 224 oraz Z. Niedbała, *Sytuacja prawna*, s. 56.

³⁴ Ponadto w innych sprawach między spółdzielnią a jej członkiem, o ile na mocy statutu przekazane zostały do postępowania wewnątrzspółdzielczego (art. 34 pr. spół.).

³⁵ J. Borkowski, *Komentarz*, w: *Kodeks postępowania administracyjnego*, Warszawa 1985, s. 338.

³⁶ A. Żabski, *Spółdzielcze prawo pracy*, Warszawa 1985, s. 215.

cyzji zarządu od uprzedniej decyzji (uchwały) rady³⁷. Jest tak w szczególności w związku z kompetencją rady nadzorczej do uchwalania planów gospodarczych i programów działalności społeczno-wychowawczej. Uchwały zarządu podejmowane w ramach jego funkcji kierowania działalnością gospodarczą spółdzielni są w swej treści zdeterminowane planistyczną uchwałą rady. Jeszcze wyraźniej podporządkowanie decyzyjnie widoczne jest w świetle kompetencji przysługującej radzie w związku z art. 46 § 1 pkt 3 pr. spół. Na mocy tego przepisu statut może uzależnić nabycie lub zbycie środków trwałych oraz zaciąganie zobowiązań pieniężnych powyżej określonej kwoty od uprzedniej uchwały rady nadzorczej. Statut może również upoważnić radę do określenia tej kwoty. W przypadku umieszczenia w statucie takich postanowień zarząd spółdzielni pod rygorem odpowiedzialności organizacyjnej oraz materialnej jego członków może dokonać stosownych czynności prawnych w granicach wyznaczonych uchwałą rady. Uchwały rady w powyższych sprawach stanowią niewątpliwe ograniczenie uprawnień zarządu i jako takie z mocy art. 10 § 1 pkt 7 pr. spół. podlegają wpisowi do rejestru spółdzielni. Z uwagi na deklaracyjny charakter wpisów do rejestru czynności prawne zdziałane przez zarząd w imieniu spółdzielni z naruszeniem uchwały rady nadzorczej są wobec kontrahentów spółdzielni prawnie skuteczne. O braku skuteczności można mówić tylko wówczas, gdy spółdzielnia udowodni, że kontrahenci wiedzieli o ograniczeniach obowiązujących zarząd z mocy uchwały rady nadzorczej.

Prawo spółdzielcze do grona koniecznych (ustawowych) organów spółdzielni zaliczyło również zebrania grup członkowskich w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie zastąpiono zebraniem przedstawicieli. Jak już wspomniano, statut spółdzielni może powierzyć zebraniom grup członkowskich wybór i odwoływanie członków rady nadzorczej. W takiej sytuacji można ewentualnie uznać podporządkowanie elekcyjne rady wobec zebrań grup członkowskich. W pewnym stopniu usytuowanie zebrań grup członkowskich w stosunku do rady wzmacnia ich kompetencja kontrolna polegająca na rozpatrywaniu sprawozdań rady³⁸. Sfera aktywności kontrolnej, w tym również wobec określonych przejawów działalności rady, może ulec rozszerzeniu na podstawie postanowień statutowych³⁹. Na drodze rozwiązań statutowych dopuszczalne jest również

³⁷ W kwestii pojęcia podporządkowania (nadrzędności) decyzyjnej M. Gersdorf, *Nowa regulacja postępowania wewnątrzspółdzielczego*, Nowe Prawo 1983, nr 6.

³⁸ Por. art. 59 § :2 pkt 4 pr. spół.

³⁹ Na drodze statutowej można też rozszerzyć uprawnienia decyzyjne zebrań grup członkowskich, trafnie przy tym zwraca uwagę M. Gersdorf, że działania w tym kierunku „muszą być stosowane z umiarem, ale i bez przesadnych obaw”; M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, 1985, s. 160.

stworzenie sytuacji instancyjnego podporządkowania grup członkowskich radzie nadzorczej. Określenie zasad, trybu oraz zakresu spraw między członkami a spółdzielnią rozpatrywanych w postępowaniu wewnątrzspółdzielczym — prawo spółdzielcze przekazało unormowaniu statutowemu.

Nową, nie znaną uprzedniemu ustawodawstwu instytucją prawa spółdzielczego jest samorząd pracowniczy w wyodrębnionych gospodarczo i organizacyjnie zakładach spółdzielni zatrudniających co najmniej 50 pracowników⁴⁰. Organy tego samorządu, tj. ogólne zebranie pracowników oraz zakładowy komitet pracowniczy, nie są jednak organami samorządu spółdzielczego. Ich utworzenie i funkcjonowanie wiąże się z zatrudnieniem przez spółdzielnię pracowników nie będących jej członkami. Już z tego chociażby względu trzeba wykluczyć możliwość tzw. instancyjnego, jak również elekcyjnego podporządkowania organów samorządu pracowniczego radzie nadzorczej spółdzielni. Można natomiast dostrzec elementy relacji pomiędzy opiniodawczymi kompetencjami organów samorządu pracowniczego a uprawnieniami stanowiącymi rady nadzorczej. Jest to szczególnie widoczne w obszarze decyzji planistycznych podejmowanych w spółdzielni. Istotnym materiałem informacyjnym, oczywiście w skali zakładu spółdzielczego, dla rady nadzorczej spółdzielni będzie opinia zakładowego komitetu pracowniczego dotycząca projektu planu gospodarczego. Podobnie należy ocenić opinię komitetu pracowniczego w sprawie tworzenia i likwidacji spółdzielczych urządzeń socjalno-kulturalnych wobec kompetencji rady nadzorczej do uchwalania programów takiej działalności. Prawo spółdzielcze konsekwentnie rezerwuje miejsce w organach spółdzielni wyłącznie dla jej członków. Nie uwzględniono zatem postulatu zapewnienia uczestnictwa przedstawicieli samorządu pracowniczego w radzie nadzorczej spółdzielni. Przyjęto natomiast rozwiązanie o ograniczonym charakterze, a więc uczestnictwo przedstawicieli zakładowego komitetu pracowniczego w posiedzeniach rady nadzorczej z głosem doradczym⁴¹. Wydaje się jednak, że podstawowy nurt współpracy rady z zakładowymi komitetami pracowniczymi winien przejawiać się w działalności kontrolnej. Dla rady jest to wiodący kierunek jej aktywności w spółdzielni, a zakładowemu komitetowi pracowniczemu przyznano nieograniczone (w skali zakładu) prawo kontroli zakładowej działalności gospodarczej i socjalno-bytowej.

Rada nadzorcza obok podstawowej funkcji nadzorczo-kontrolnej speł-

⁴⁰ Zgodnie z art. 60 § 1 pr. spół. nie dotyczy to spółdzielni pracy i tych spółdzielni produkcji rolnej, w których podstawą świadczenia pracy przez członków jest stosunek członkostwa.

⁴¹ Chodzi o te posiedzenia rady nadzorczej oraz walne zgromadzenia, na których omawiane są sprawy zakładu spółdzielczego (art. 63 § 1 pkt 6 pr. spół.).

nia w spółdzielni, chociaż w znacznie węższym zakresie, funkcje zarządzania i reprezentacji. W dużych spółdzielniach zadania rady w ramach tych wszystkich funkcji są liczne i często dość skomplikowane, a sama rada organem o dużej liczebności członków. Powyższe względy powodowały, że już pod rządem ustawy z 1961 r., ale wyłącznie na podstawie postanowień statutowych kreowano wewnętrzny organ rady zwany najczęściej prezydium⁴². Praktykę tę usankcjonowało prawo spółdzielcze stanowiąc w art. 46 § 3, iż statut może przewidzieć wybór przez radę jej prezydium. Tryb wyboru organu prezydialnego oraz jego skład i zasady funkcjonowania ustala rada w drodze regulaminu. Jednakże zakres kompetencji, a ściślej ich granicę wyznacza ustawa zezwalając na statutowe upoważnienie prezydium do podejmowania uchwał w okresach pomiędzy posiedzeniami w sprawach określonych w art. 46 § 1 pkt 2 lit. C oraz w pkt 6 i 8. Nie ma natomiast żadnych ograniczeń w przekazaniu organowi prezydialnemu uprawnień nie wywodzących się dla rady z przepisów ustawy, a jedynie z postanowień ustawowych⁴³. Członkiem prezydium może być wyłącznie członek rady nadzorczej. Organ prezydialny rady mimo dysponowania (w okresie między posiedzeniami rady) kompetencjami w zakresie funkcji kontrolnej i reprezentacyjnej — nie jest organem spółdzielni. Na tle art. 35 § 1 pr. spół. nie ma wątpliwości, że nie jest to organ ustawowy (konieczny). Usytuowanie organizacyjne, wykonywanie kompetencji niejako substytucyjnie uzasadniają kwalifikację prezydium jako wewnętrznego organu rady nadzorczej. W tych warunkach można przyjąć funkcjonowanie organizacyjnej odpowiedzialności członków prezydium wobec rady. Sankcją takiej odpowiedzialności będzie odwołanie członka rady ze składu jej organu prezydialnego, co oczywiście nie ma żadnego wpływu na jego stosunek członkostwa w radzie. Inną kwestią jest odpowiedzialność rady i jej członków za działania organu prezydialnego. Słusznie zwraca uwagę M. Gersdorf, że „żaden z członków rady nie może wychodzić z założenia, że czynności powierzone prezydium przestają go *hoc ipso obchodzić*”⁴⁴. Stąd konieczne jest regulaminowe ustalenie zasad i trybu informowania rady przez prezydium o podjętych czynnościach, ich motywacji i ewentualnych skutkach. Mało prawdopodobne na gruncie art. 58 pr. spół. wydaje się natomiast zastosowanie sankcji odpowiedzialności materialnej wobec członka rady nie będącego członkiem organu prezydialnego za czynności tego organu wewnętrznego⁴⁵. Tworzenie organu prezydialnego rady nadzorczej — jak

⁴² W. Jastrzębski, *Problematyka prawna*, s. 85 - 87.

⁴³ Art. 46 § 2 pr. spół. dopuszcza możliwość zastrzeżenia dla rady nadzorczej innych uprawnień (w statucie spółdzielni) niż ustalone w § 1 tego przepisu.

⁴⁴ M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, 1985, s. 130.

⁴⁵ Wynika to z przyjętej w tym przepisie zasady indywidualizacji odpowiedzialności materialnej członków rady nadzorczej i zarządu.

już wspomniano — jest praktyką charakterystyczną dla dużych spółdzielni. Z odmiennym natomiast rozwiązaniem organizacyjnym spotkać się można zwykle w małych pod względem liczby członków spółdzielniach. Z uwagi na stan liczbowy członków tych ostatnich spółdzielni występuje w nich możliwość znacznego rozszerzenia realizacji zadań i kompetencji w formach bezpośredniej demokracji spółdzielczej. Polega ono na możliwości statutowego przekazania niektórych kompetencji przewidzianych w ustawie dla rady nadzorczej na rzecz walnego zgromadzenia. Stosownie do art. 46 § 2 pr. spół. chodzi o ustawowe uprawnienia rady dotyczące uchwalania planów gospodarczych i programów działalności społeczno-wychowawczej, podejmowania uchwał dotyczących nabywania, obciążania i zbywania składników majątku trwałego i oznaczania granicy zobowiązań pieniężnych spółdzielni, a ponadto zatwierdzania struktury organizacyjnej. Statut może przekazać walnemu zgromadzeniu wszystkie lub tylko niektóre z powyższych kompetencji rady nadzorczej. W przypadku skorzystania przez spółdzielnię z upoważnienia art. 46 § 2 pr. spół. dla rady nadzorczej można przyjąć nazwę: komisja rewizyjna. Z tego Względem co najmniej nieprecyzyjne są stwierdzenia o zastępowaniu rady nadzorczej innym organem lub tworzeniu zamiast rady innego organu⁴⁶. Nic bowiem nie stoi na przeszkodzie funkcjonowaniu w spółdzielni rady nadzorczej o ograniczonych statutowo kompetencjach. Nazwa ta pozostaje w pełni adekwatna do zachowanych w nie zmienionej postaci ustawowych kompetencji kontrolno-nadzorczych określonych w art. 46 § 1 pkt 2 pr. spół. W konsekwencji zatem rada nadzorcza określona w statucie mianem komisji rewizyjnej może być statutowo wyposażona w kompetencje m. in. do wybierania i odwoływania członków zarządu oraz zawieszania ich w pełnieniu czynności, jak również nawiązywania z nimi stosunku pracy, o ile oczywiście nie wykonują tych obowiązków społecznie⁴⁷. Również w przypadku komisji rewizyjnej znajduje zastosowanie obowiązek statutowego określenia kadencji, jej członkowie mogą być odwołani jedynie kwalifikowaną większością 2/3 głosów, a będąc pracownikami spółdzielni korzystają z ochrony trwałości stosunku pracy na zasadach przewidzianych w art. 45 § 6 pr. spół. Przepisy ustawy nie Wskazują nawet przykładowych kryteriów i warunków przekazywania na rzecz walnego zgromadzenia niektórych ustawowych kompetencji rady nadzorczej. Praktyka spółdzielcza wskazuje, że zabieg taki ma najczęściej miejsce w małych pod względem liczebności członków spółdzielniach, co stwarza w miarę dogodne warunki bardziej operatywnego działania walnego zgromadzenia. Nie ma jednak żadnych przeszkód prawnych do sko-

⁴⁶ L. Stecki, *Prawo spółdzielcze*, s. 82 oraz R. Bierzanek, *Prawo spółdzielcze*, s. 220.

⁴⁷ Por. art. 49 § 2, 50 § 1 oraz art. 52 § 1 pr. spół.

rzystania z upoważnienia art. 46 § 2 pr. spół. przez statuty większych spółdzielni zainteresowanych możliwie najszerszym wpływem całej społeczności członkowskiej na sprawy zarządzania spółdzielnią.

Jak już wspomniano, organy spółdzielni nie są usytuowane względem siebie na zasadach hierarchicznej podległości i nadrzędności. Na gruncie prawa spółdzielczego brak też jakichkolwiek podstaw do stwierdzenia takich zależności organów spółdzielni w stosunku do centralnego związku spółdzielczego (jego organów). Ustawa nie przewiduje żadnych no. więzi organizacyjnych oraz funkcjonalnych pomiędzy radą nadzorczą spółdzielni a radą centralnego związku spółdzielczego. Jednym z istotnych przejawów zwiększenia samodzielności spółdzielni wobec centralnego związku jest rezygnacja z kompetencji tego związku do uchylania uchwał zarówno walnego zgromadzenia, jak i rady nadzorczej. Uprawnienia te, przysługujące zarządowi centralnego związku w okresie obowiązywania ustawy z 1961 r., były jednym z podstawowych elementów władczego oddziaływania przez związek na zrzeszone spółdzielnie⁴⁸. Działając na podstawie art. 47 pr. spół. zarząd centralnego związku spółdzielczego może obecnie jedynie zaskarżyć do sądu uchwałę rady nadzorczej spółdzielni, o ile stwierdzi jej niezgodność z przepisami prawa lub postanowieniami statutu. Kierując się wykładnią a *fortiori* wyrażono pogląd, że przedmiotem zaskarżenia nie może być uchwała rady nadzorczej decydująca o powstaniu (ustaniu) członkostwa w spółdzielni lub kształtująca bezpośrednio indywidualne prawa majątkowe członka spółdzielni⁴⁹. Zapatrywanie to wydaje się dość kontrowersyjne, gdyż w art. 47 pr. spół. nie tylko brak takiego ograniczenia, ale i odesłania do art. 43 § 2 pr. spół. Bez względu jednak na sposób rozstrzygnięcia tej wątpliwości w orzecznictwie — można uznać, że rada nadzorcza zarówno w sprawach jej wyboru (odwołania członków), jak i w działaniu korzysta z atrybutu niezależności od centralnego związku spółdzielczego.

Status prawny rady nadzorczej w świetle prawa spółdzielczego potwierdza założenie podstawowe tej regulacji prawnej, jakim było dążenie do stworzenia warunków prawnych dla samorządnej działalności spółdzielni i ich organów. Regulacja ustawowa charakteryzuje się przy tym nieodzownym stopniem elastyczności, upoważniając spółdzielnie do statutowego usytuowania rady nadzorczej w sposób zapewniający realizację jej podstawowej funkcji, a jednocześnie dostosowujący działalność rady do potrzeb konkretnej spółdzielni.

⁴⁸ Por. art. 39 oraz art. 43 ustawy z 17 II 1961 r., ponadto na mocy art. 163 § 2 teź ustawy centralny związek spółdzielczy mógł przekazać uprawnienie do uchylania uchwał rady spółdzielni na rzecz terenowych związków spółdzielczych, o ile przekazał im uprawnienia lustracyjne.

⁴⁹ W nawiązaniu do art. 43 § 2 pr. spół. M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, 1985 s. 132.

THE SUPERVISORY COUNCIL IN THE SYSTEM OF ORGANS OF A CO-OPERATIVE

Summary

The Act of Sept. 16, 1932 on Co-operatives modified the system of organs of a co-operative only to a very limited extent. The general assembly retains the rank of the supreme organ of a co-operative; the function of current management and representation of a co-operative is vested in the board. The task and competences in the area of control of over-all activity of a co-operative have been vested in the supervisory council. The Act has also transferred to the council some powers in the sphere of management and representation of a co-operative. The supervisory council is electively dependent on the general assembly since the latter is empowered to elect and remove the members of the council. Only in co-operatives which adopted the representative system, i.e. replaced the general assembly with the meeting of representatives, the election and removal of members of the council is vested either in the meeting of representatives or in the meetings of the members' groups. The instance dependence of the council on the general assembly manifests itself through examining by the supreme organ the appeals from the resolutions of the council. The Act provides also for the dependence of the council on the general assembly in the sphere of decision-making, i.e. it defines the instances of making the resolution of the council dependent on the prior opinion of the general assembly and on the conditions determined in the resolution of that organ.

In relation to the board of a co-operative, the supervisory council performs the functions of supervision and control. The statute of a co-operative may also authorize the council to elect and remove the members of the board. Performing the above functions by the council justifies the interdiction to combine the membership of that organ with the membership in the board. Members of a supervisory council do not receive any compensation for their services as such. The above does not exclude their liability for their actions towards the co-operative; by virtue of art. 58 of the Act on Co-operatives, their liability is based on art. 114 et seq. of the Labour Code.

The position of the supervisory council in a co-operative allows that organ to perform independently the function of internal control according to the needs and requirements of the co-operative democracy.